

LIVIU REBREANU'S ACADEMY ACCEPTANCE SPEECH

Eugeniu Nistor, Assist. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu-Mureş

Abstract: The fundamental characteristic of the epideictic discourse is the clear-cut attitude towards the subject and, if it comes to promoting it in a high scientific forum, it is suited to praises to the ancestors, emphasizing their spirit of nobility, value and worthiness. Admitted to the Academy in 1939, after a series of delays, Liviu Rebreanu would deliver, a year later, on May 29th 1940, his famous speech, Praise to the Romanian Peasant, bringing well-balanced and well-deserved praises to our anonymous ancestor: the Romanian peasant of all times, the very equivalent of the Romanian people. The answer to this speech belongs to philosopher Ion Petrovici, who identifies- in the new academician's energy and profoundness of reflection- the virtuous, determined and penetrating spirit of the Romanian peasant.

Keywords: Rebreanu, epideictic discourse, Ion Petrovici, Romanian peasant spirit

Discursurile de recepție în Academie sunt încadrabile *genului epidictic*, iar ca și atitudine se pretează *variantei laudelor* aduse atât noului admis în înaltul for științific, cât și înaintașului din care acesta se revendică din punct de vedere spiritual; *timpul acțiunii de referință* este cel prezent, iar succesul evenimentului în sine, care este, trebuie să precizăm, unul de *mare noblețe*, duce la impresia de propulsare a acestuia într-un *prezent continuu*. Așa se face că acest gen de discurs nu își pierde, practic, niciodată actualitatea.

Tradiția manifestărilor oratorice românești de nivel academic a fost inaugurată odată cu discursurile lui Duiliu Zamfirescu (*Poporanismul în literatură*, în 1909), Nicolae Iorga (*Două concepții istorice*, în 1911), Barbu Șt. Delavrancea (*Din estetica poeziei populare*, în 1913) și Simion Mehedinți (*Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, în 1920), fiind continuată cu discursurile prezentate de Octavian Goga (*Coșbuc*) și Mihail Sadoveanu (*Poezia populară*, ambele în 1923), pentru ca, mai apoi, câteva decenii mai târziu, seria marilor discursuri de recepție înregistrate în aula Academiei Române să culmineze, cu cele susținute de Lucian Blaga (*Elogiul satului românesc*, în 1937) și Liviu Rebreanu (*Laudă țaranului român*, în 1940).

Candidatura lui Liviu Rebreanu la Academie a fost însoțită de dezgroparea mai vechilor acuze aduse scriitorului. Ca și Lucian Blaga, cu câțiva ani mai înainte, a întâmpinat tot felul de adversități, unul dintre marii lui obstrucționiști fiind chiar savantul Nicolae Iorga. O primă tentativă, la 18 mai 1938, când este admis doar la nivel de secție, eșuează în plen, fiind întâmpinat cu eticheta „trecutului tenebros”.

Mâhnit de refuzurile întâmpinate în lumea academică românească scriitorul întocmește și trimite, în cursul anului 1938, mai multe copii ale vechiului său articol „Un ultim răspuns” (publicat în *Adevărul*, din 23 aprilie 1931), pe adresa adversarilor săi declarați, în urma cărora atacurile din *Neamul Românesc*, instrumentate de însuși Nicolae Iorga, încetează iar Sadoveanu întocmește un referat de primire deosebit de favorabil, arătând că „realismul său, luciditatea sa purced dintr-o inimă dreaptă și blândă.”¹ Procedura este reluată abia peste un an, la 20 mai 1939, când prozatorul are ghinionul ca raportorul său, Mihail Sadoveanu, să

¹ Adrian Dinu Rachieru, *Pe urmele lui Liviu Rebreanu*, Editura Sport-Turism, București, 1986, p. 236

absenteze, fiind plecat cu treburi urgente la Iași, încercarea soldându-se cu amânarea votului. Totuși, câteva zile mai târziu, pe 25 mai, același an, plenul Academiei îl alege pe Liviu Rebreanu membru activ al secției literare la al treilea tur de scrutin, cu o majoritate de 19 voturi pentru și 14 împotriva. În cadrul aceleiași ședințe a fost respins Nechifor Crainic. „S-a isprăvit cu emoțiile academice, notează Rebreanu în jurnalul său. Ieri (27 mai 1939 – n. a.) am participat întâia oară la ședința solemnă prezidată de rege, pentru comemorarea bătrânului Carol I. Am fost îmbrățișat la propriu și la figurat de noii mei colegi. După discursuri, regele a coborât în incintă și cel dintâi la mine a venit și, dându-mi mâna, mi-a zis: *Fii binevenit între noi! Te felicit din toată inima!* Pe urmă, când am rămas în ședință intimă, Motru mi-a ținut o cuvântare caldă și măgulitoare, recunoscând că chemarea mea vine cam târziu, dar să n-am nici o amărăciune, căci numai copacii mari, care se ridică deasupra, sus de tot, sunt bătuți de vânturi...”²

Admis în Academie fără înaintaș, ca și în cazul lui Lucian Blaga, care rostise, în 1937, celebrul său discurs *Elogiu satului românesc*, Liviu Rebreanu avea să aducă în discursul său de recepție, din 29 mai 1940, intitulat *Laudă țăranului român*, o laudă cumpătată și îndreptățită, chiar dacă nu și „abilă”, cum singur o spune, alegând să evidențieze „pe cel mai umil român”. Dar a făcut această alegere tocmai pentru că țăranul era sursa tuturor binefacerilor din societatea românească de atunci: „Munca și suferințele lui îmbogățesc pe asupritorii lui”, în timp ce „el e destinat să rămână veșnic gol”³ Dacă în viața altor popoare țăranul a avut un rol mai puțin semnificativ, „pentru noi însă e izvorul românismului pur și etern”, țăranul român fiind echivalentul, spune Rebreanu, al „omului român.”⁴

Momentul apariției țăranului în istorie este greu de stabilit, mai ales într-o Europă sălbatică, bântuită de neamuri migratoare și războinice, preocupate exclusiv de creșterea animalelor și de vânatoare, nu de lucrarea pământului – fiind vorba de strămoșii „națiunilor mari și mici de azi”. Iar cum istoricii nu pot deduce, prin metode științifice, misterul istoric al plămădirii neamului românesc, prozatorul susține că el poate fi dezlegat printr-o explicație foarte simplă: prin chiar această îndărădnică statornicie a țăranului român între aceleași hotare, căci, acesta, spre deosebire de nobilii și neamurile bogate din Apus, nu a părăsit niciodată locurile lui de baștină, nici chiar în vremuri de restriște, deoarece el nu avea ce pierde, nici „unde să-și mute sărăcia” și, „smuls de pe ogorul lui, ar fi fost osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini.”⁵ Discursul prozatorului se apropie de meditația blagiană din *Elogiu*, mai ales în pasajele unde scrie despre „un sentiment straniu de adorație și de teamă” al țăranului român față de țarina sa natală, care i-a modelat, de-a lungul veacurilor, sufletul și întreaga lui ființă, astfel încât „pământul acesta parcă nici nu poate produce decât români.”⁶ Viețuirea țăranului în strânsă legătură cu pământul, de unde țâșnește în lumină rodul trudei sale, dar unde se odihnesc de veacuri și milenii oasele strămoșilor săi, a avut drept consecință o învârtosare a dragostei lui de pământ și chiar mai mult decât atât – ea este liantul mirific al întemeierilor de țară: „România actuală cu Dacia de odinioară sunt congruente nu numai în

² Liviu Rebreanu, *Jurnal II*, text ales și stabilit de Puia-Florica Rebreanu, addenda, note și comentarii de Niculae Gheran, Editura Minerva, București, 1984, p. 174

³ xxx, *Discursuri de recepție la Academia Română*, ediție îngrijită, prefață și documentar de Octav Păun și Antoaneta Tănăsescu, Editura Albatros, București, 1980, p. 282

⁴ *Ibidem*, p. 283

⁵ *Ibidem*, p. 284

⁶ *Ibidem*

privința configurației geografice, dar și a configurației etnografice...⁷ Aceasta este și explicația continuității și autohtoniei românești, în viziunea lui Liviu Rebreanu. Cuminte și așezat, trudind vreme îndelungată retras din istorie, neamul românesc nu este nici mare creator de cultură, dar, nefiind războinic, nici distrugător al acesteia, și, pentru că „viața popoarelor liniștite se petrece mai mult în subsolul istoriei,” prozatorul subliniază că el se numără printre cele mai liniștite neamuri din câte a cunoscut omenirea.⁸ Cum este greu de explicat modul în care s-a plămădit un popor în creuzetul istoriei, Rebreanu face următoarele aprecieri cu iz antropologic, nu însă fără o undă ușoară de ironie: „Chimia etnologică n-a ajuns și nici nu va reuși să pătrundă și să fixeze într-o formulă cu repetiție misterul formației unui popor nou din două sau mai multe vechi. Dacă s-ar fi descoperit rețeta, în vremurile acestea de produse sintetice, s-ar fabrica poate și popoare în serie pentru soluționarea sau complicarea conflictelor internaționale. Sunt însă numai anumite epoci și împrejurări când se realizează, între popoare îndelung conviețuitoare, osmoza de națiune nouă.”⁹

Făuritor, limpezitor și continuator al limbii române, care a evoluat în mod cert pe fondul unei „limbi țărănești”, Rebreanu îl laudă pe țăranul nostru pentru „prospețimea pitorească și colorit”, pentru „ritmul vieții mișcătoare”, pe care le imprimă limbajului, constatând că „limbile prea culturale, ajunse la completă maturitate, devin rigide, abstractizante, mecanice (...), se artificializează, ajung a fi organisme moarte – ca limba latină, greacă, ebraică...”¹⁰ Statornic și conservator, țăranul român nu a vorbit niciodată limbă străină, numai românește, indiferent unde s-ar fi aflat: fie în provinciile istorice, unde trăia alături de minoritarii unguri sau sași, fie la graniță și peste graniță, în regimentele imperiale; uneori campa prin străinătăți, scrie Rebreanu, și „când cineva i se adresa într-o limbă străină, răspundea invariabil *nu știu*, din care pricină unele corpuri (de armată – n.a.) erau chiar poreclite *nu-știu-regiment*.”¹¹

Credința în Dumnezeu, plămădită din dogme, precepte creștine, dar și din unele superstiții păgâne – este modelată de viața țărănească și rezumă în ea „concepția de viață a țăranului român, resemnarea și încrederea lui în dreptatea divină”, constituind chiar „suportul lui moral.”¹² Proaspătul academician conchide că „țărănimea română a fost ursită să conserve rasa, pământul, limba și credința noastră”, ceea ce „înseamnă că ea este întruchiparea tuturor virtuților și energiilor românești.”¹³

Modul molcom al țăranului de a se manifesta în profesia sa „sezonieră”, muncind fără prea mult elan, se datorează, spune prozatorul, faptului că el, în timpul istoric, „a trebuit să muncească pentru alții, fără răsplată, fără speranță și fără bucurii”, lenea și delăsarea sa constituind reacții firești, pe deplin justificate, sub aspectele invocate.¹⁴ Așa și-a organizat el mereu viața, înconjurat de sărăcia materială care, însă, „nu exclude(a) bogăția sufletească.” Rebreanu vorbește de un antagonism vizibil între satele și orașele noastre, aceasta și pentru că târgurile românești, devenite „orașe”, nu poartă amprenta specificului național, iar

⁷ *Ibidem*, p. 285

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*, pp. 285-286

¹⁰ *Ibidem*, p. 286

¹¹ *Ibidem*, p. 287

¹² *Ibidem*, p. 288

¹³ *Ibidem*

¹⁴ *Ibidem*

„comunicarea” dintre ele nu se realizează în ambele sensuri: „Pe când țăranul român dă orașului tot, civilizația orășenească îi oferă numai sarcini și fraze goale.”¹⁵

Înviorat de vântul idealurilor de libertate și democrație, care a animat popoarele Europei în epoca modernă, când s-a trezit, peste noapte, posesor al buletinului de vot universal, „țăranul analfabet și nemâncat, oropsitul de ieri, s-a pomenit deodată tiran prin procură.”¹⁶ Aș spune că Liviu Rebreanu avea perfectă dreptate, atunci, căci și în zilele noastre acest fenomen cunoaște aceeași tristă fațetă: urmașii țăranilor noștri de ieri sunt ademniți în maniere dintre cele mai primitive, la urne, iar voturile le sunt cumpărate pe mărunțiș și pe promisiuni de nimic!

Prozatorul îl mai vede pe țăran și în postura de „îndreptar al culturii naționale”, în special prin revenirea scriitorilor la izvoarele limbii și ale folclorului, fenomen întâmplat, mai ales, prin Alecsandri, Eminescu, Creangă și Coșbuc, când „colaborarea dintre românul cel mai modest și poetul cel mai mare a fixat linia generală a originalității literare românești.”¹⁷ Criticând *pseudomodernismul*, practicat mai cu sârg de către scriitorii proveniți de la oraș, Rebreanu laudă „spiritul autohton zămisitor de valori universale” și constată că „literatură fără țară nu există, cum nu există plantă fără pământ.”¹⁸

Pledând pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale țăranului, ca unul ce a suferit și a sângerat abundent în istorie, el arată că această metamorfoză trebuie înfăptuită „nu prin fraze și hârtoage, nici prin pomeni și făgăduieli deșarte, ci printr-o educație nouă”, aleasă, menită să-i asigure o muncă mai rodnică, o viață mai umană și o soartă mai dreaptă.

Rebreanu își încheie discursul în spirit de solidaritate cu țăranul român: „Suntem și vom fi totdeauna neam de țăran. Prin urmare destinul nostru ca neam, ca stat și ca putere culturală, atârnă de cantitatea de aur curat ce se află în sufletul țăranului. Dar mai atârnă, în aceeași măsură, și de felul cum va fi utilizat și transformat acest aur în valori eterne.”¹⁹

Se pare că, astăzi, suntem foarte săraci spiritualicește, deoarece am rămas fără țărani!

În răspunsul său, filosoful Ion Petrovici apreciază că noul academician „și-a ales un alt obiectiv pentru laudă, un înaintaș, în felul lui, și dânsul: pe marele rezervoriu al neamului nostru, pe țăranul român.”²⁰ Sesizând capacitatea țăranimii noastre de a zămisli „așchii de gândire pătrunzătoare”, filosoful nu poate să nu recunoască persistența unei relații pline de promisiuni în raportul național-universal, remarcând că „înțelepciunea maximelor țărănești, adeseori uimitoare, își are în general valoarea ei, în măsura în care au reușit să încorporeze viziuni asupra adevărului etern și universal valabil...”²¹ În romanul *Ion*, deși afectat de „puțină pâclă apăsătoare”, Petrovici vede „un roman social puternic, care a dezlănțuit, după succesul său, o producție febrilă de romane.”²² Este vorba, desigur, dacă rămânem la bibliografia rebreniană, de publicarea altor două capodopere – *Pădurea spânzuraților* și *Răscoala*.

Prozator viguros și realist, „dușman instinctiv al artificiilor care deformează realitatea și-i dau... un aer fals sau convențional”, calitatea principală a scrierilor lui Rebreanu ar fi

¹⁵ *Ibidem*, 289

¹⁶ *Ibidem*, p. 290

¹⁷ *Ibidem*, p. 291

¹⁸ *Ibidem*, p. 292

¹⁹ *Ibidem*, p. 293

²⁰ Liviu Rebreanu, *Jurnal II*, p. 317

²¹ *Ibidem*, p. 318

²² *Ibidem*, p. 320

aceea că „zугrăvește viața așa cum este”, filosoful fiind impresionat de „abundența și revărsarea vâjnoasă a inspirației” sale, neavând nimic în comun cu artiștii exagerat de migăloși, semănând mai degrabă cu un titan care „dezrădăcinează mulțime de stejari pentru a alcătui dintr-înșii bârnele uriașe ale unei construcții de ciclop.”²³

Discursul, răspunsul la discurs și întreaga solemnitate de primire au fost difuzate la Radio, fiind ascultate de sute de mii de oameni și stârnind ecouri în întreaga țară, ceea ce îl face pe Rebreanu să-și noteze, cu încântare, în *Jurnal*: „Efectul general a fost covârșitor. Felicitările m-au covârșit. Iorga zice că va propune să fie tradus discursul meu în patru limbi și răspândit drept cea mai bună propagandă românească...”²⁴

Bibliografie

Aristotel – *Retorica*, ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftei, Editura Iri, București, 2004.

Adrian Dinu Rachieru – *Pe urmele lui Liviu Rebreanu*, Editura Sport-Turism, București, 1986.

Liviu Rebreanu – *Jurnal II*, text ales și stabilit de Puia-Florică Rebreanu, addenda, note și comentarii de Niculae Gheran, Editura Minerva, București, 1984

x x x – *Discursuri de recepție la Academia Română*, ediție îngrijită, prefață și documentar de Octav Păun și Antoaneta Tănăsescu, Editura Albatros, București, 1980.

C. Rădulescu-Motru – *Mărturisiri*, Editura Minerva, București, 1980.

²³ *Ibidem*, pp. 321-323

²⁴ *Ibidem*, p. 243